

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

45.

ÁTVÁDOLÁS

a vízen járók egykori nyelvhasználatában azt jelentette, hogy menés a másik partra. Ahogy nekem is át kell vádolnom a folyó bal oldali csücskébe, ahol elhagytam ezt a nyíri tájat. Tovább menve balról, a tokaji hegy kúpjába ütném a lábam. De a táj arca is féloldalasan rajzolódna elő.

Tuzséron támasztom le a biciklimet.

Fentem a falura a fogam. Tudom, kicsi csücsökbe húzódva virul, messzi megőrizkedve óvja régi kedvét, mivoltát, de teljesen maivá senderedett. 22 évvel ezelőtt a téeszék révén akkorát fordult az életük, hogy a száz évekre visszamenő rezdületlen arcuk egészen maivá változott. Sajnáljuk, hogy olyan kecskeméti kádban fürdenek a lakásaikban, amilyenekben a róka-bögyösiek? S hogy sátortetős házaik lehetnének Pesterzsébeten, s hogy csak Tuzsért kifejező épületet a volt kastély kivételével nem találunk? Hogy a mai vándor, ha álmában vinnék oda, s fölébredtével kinézne az utcára, hát nem tudná, hogy a mai 3000 településünk melyikét szerencsételti jelenlétével. Tán nem kellene sajnálni a szemvakságot előidéző egykori füstös, szabadkéményes konyhákat, a félig földbe ástott házakat, a pulickakavaró fákat, a kormos oldalú kondérokot, amiben főztek, s lábat, halottat mostak. A mai Tuzsér sokat veszített látványban, de többet nyert megélésben, életmódban, gondolkodásban.

Faluszava mindenütt van. Olyan tudó ember, aki bugyorban hordja az idevaló ismereteket.

— Nincs száz éve, a falu tyúkbélutcájú, a Tiszára simuló településnek számított. Gazdáink voltak a Forgáchok, Lónyaiak.

A régi világ utolján az Odescalchiak birtokörökébe tartoztunk. Lónyai Pálma ment feleségül Odescalchi Zoárdhoz, akinek Miklós fia még nagy vagánynak számított, sportrepülőgépen kerengett uradalmak fölött, s ijesztgette a földeken dolgozó kapásokat, szétugrasztott lakodalmas meneteket, temetési szertartásokat, ha úri kedve úgy tartotta. Komolyodott-e vagy csak leplezni akarta politikai másvallását, mi akkor honnan tudhattuk volna. Hanem az utolsó fiú a mi rendszerünk mártírjává lett 1944-ben Sopronkőhidán. Bajcsy-Zsilinszkyvel nem függött össze közvetlenül a „bűne”, de a szövetséges hatalmakkal való kémkedés vádjával halálra ítélték, s a mondott év decemberében végrehajtották rajta az ítéletet. A felesége Rákosi titkárságán dolgozott, tolmács vagy idegenvezetői poszton, azt nem tudjuk. De Miklós édesanyját a falu sokáig sorkosztan tartotta, olyan böcsülete volt, ha birtoka már nem is lehetett. Az Odescalchiak a török időkben keveredtek hozzánk, s valami bátorságért kaptak dunántúli, nyitrai birtokokat. Már akkor hercegi rangban éltek, s egy tagjuk, bizonyos 1828-as születésű, a negyvennyolcas szabadságharc hadnagyaként szolgált, amiért bujdosniá kellett.

Nem olyan póriasan, nád és káka között, mint Jókai, hanem Svájcban, de azért a tények tények maradnak.

A falu nevének értelmezésében hajba kapnak az értők és kutatók. Egyik oldalról a tózsérből eredeztetik, ami marhakereskedőt jelent. A tózsér első írásos megjelenése 1410-ből való, míg a falu neve, birtokpapírokon őrizkedve, már 1212-ben leíródott.

Mások ismeretlen származású tulajdonos nevét vélik belekődösödni a névbe. A falu „császságait” a tudomány kedves balgaságnak tekinti. Mivel azok a parasztésszel értelmezhető fogalmat tartják igaznak, ami dúsérnek vélelmezi, mondván, hogy itt a szabályozás előtti világban mindenféle folyók, vizek találkoztak össze, s dús asztalt terítettek halakban, vadakban, tüzelőkben, egyebekben a leteleplőknek. Ellent mond ennek, hogy hivatalosan a dús szavunk, az olasz dozse, gazdag jelentésében csak a 16. század során íródik le.

Régiek ma is mondják Duzsérnak, mert úgy jobban érzik az egykori jelentés ízét? Így aztán a homályos és okos találgatások között gazdagon dúskálkodhat faluja neve fölött a boldogulás útjain éppen elindult nép.

Szépen, huzalmasan dolgoznak. Szép szál, feketésbarna lányaik vannak, s a férfiak is megnézni valók. Nem menesztik szabadságra az eszüket, föl nem támasztanak köreikben elbizakodott elérhetetlenségeket. A Tisza összeköti őket víziútjain a távoli világokkal. Nem vonzotta őket? Félhették a vizet, a messzire lökő távolságokat? Amikor a felszabadulás után a Szovjetunióból megindult a fenyőszállítás, vagonokban hordták a szálfák millió köbmétereit Záhonyig. Itt a tuzséri parton legurigatták az óriási vagonhajókból a matériát, s összeácsolva innét eresztgették le Szegedig. A kirakásnál ott szorgoskodott a tuzséri, de tutajozni már nem jött meg a kedve. Kérdezek mindenkinél, jó vízi ember után. Nem hazudják, hogy nincs. Híres almakertész, dohányszakember, közülük kitanult akárki akad, de tutajos?

Tuzsért a szegedi fűrészesek, fások annyiszor fölemlégetik, mint elinduló, tutajeresztő pontot, hogy nem nyugszom, míg valakit az ősi szakmából elő nem találok! Tíz éve tengelyen megy a szálfaszállítmány, élni kell olyan embernek, aki ismeri csinja-bínját a tutajozásnak. Tápé! Örök víz mellettiek. Abban is tanító cimborám, aki nemcsak szülötte, lakója a falunak, de avatott ismerője. Lapozgat esze füzetében. Mindenkit ismer, számon tart, de tutajozás címszó szerint kívánom, hogy rendezze ismereteit.

— Ez volt, de meghalt; az elköltözött valahová, amaz nem tartózkodik itthon, messzi munkára szegődött. De egy öreg, Tuskó Nagy Sándor, a napokban is találkoztam vele, az tudja a tutajt.

Nem jelentkezünk be úri szokások szerint, hogy mikor fogadna, hanem megyünk hozzá az orrunk után. Az Algyő felőli falurész mellékutcáján a szerényen kerített háza. Belül az utolsó talpalatnyi föld is művelés alá fogva. Szőlő lugásra, alatta egyszerű asztal, gyékény ülésű székek. Kintülős idő. Tutajosunk épp itt időz. Látszatra tétlenül. De jöttünkre elődúrja szíve bánatának habját. Hát éppen tegnap költözött el a szomszédja, akivel együtt nőttek, éltek, dolgoztak, haragudtak. Elköltözött kétszeresen. A házából a fia új lakásába, a városba. Fölrakták a bútorait a teherautóra, ő is közéjük fészkelődött. Egy kalapot nem emelt. Nyakasan tartotta a fejét, senkinek nem köszönt. Megérkeztek az új lakásba, abban az órában meghalt. Bánatában. Hogy odahagyta a régi fészket? Velem is haragot tartott, hogy agyoncsaptam volna a macskáját, amiért rákapott a galambjaimra. Én ugyan egy állatot meg nem ütöttem életben!

Olyan harapós kedvű emberek voltak ezek. Sajnálom pedig. Hát a lánya húsz évig élt velük, nem beszéltek egymással. Tápén van ám olyan konok vaskalaposság, hogy sehol a világon egyebütt. Hát az én testvérbátyáim között is élt ez a fölfogás. Kemény munka, messzire járás, de ünnepnap egyik bátyám kipötytyent, ahogy a városiakat látja, bement a tápéi kocsmába, egy valakit elővett, azzal kihajtotta a többit. Az volt a legény, aki ütni tudott. Dolgozni is tudott, de virtusa is akkora, azt megemlegették hetekig. Másról sem. Mert a megélésért hajtotta magát mindenki. Ebben olyan egyformák voltak, mint a ruházatban. Arról nem lehetett beszélni. De ha még verekedett is, vagy tett olyat, amit nem mindennap tesznek, hát az már

döfi! A tigréhátiai a fölvégiekkel is összeakaszkodtak. Verték, szúrták, doronggal püfölték egymást. Nem nézték, rokon vagy se.

Csúnya véleményélt. Mondták is: Kedves rokon, ne vedd zokon, váglak nyakon, hogy előnt a takony! Előntötte ott a vér is, hogy hetekig kékben jártak a verekedések után. Orvoshoz, pénz sem volt, hatósághoz nem szaladtak. Gőgből, butaságból csinálták. Még az én legényke koromban is. Mert azt lestük, milyen az legénynek lenni, hogy kell annak viselkedni, hogy valakinek nézzék. Hát azóta nagyot fordult velünk a világ. Volt is oka, ideje. Nyolcvankét éves vagyok. Legényke voltam az első háború előtt. Évszázados botor hagyományok. Némelyiket azt sem tudtuk, miért csináljuk. Mert úgy lestük el az elődöktől, azok is az elődöktől, s úgy vissza a tatárjárásig, amikor a tápéiak a Vártóban kucorogva, nádszálon szívták a levegőt, miközben az óriási lópiócák a fenekükbe, testükbe ragadva itták a vérüket. Valamennyien megmaradtak. Egy szem búzából is harminchat szem terem.

A bicskázásokról azt tartották, kitellik a maga fótjából! Ki is telt. Munkában, ha nem maradt harag, segítettek. Közösen dolgoztak. Vasárnap leharapta egyik rokon a másik fülét, hétfőn egy földben, egymás mellett kapáltak. Egy korsóból ittak, egyszerre jöttek, mentek. Lehet, hogy nem szóltak egymáshoz, mert valami maradt belülről, de a kenyérért túrték a vasárnapi nyomokat. Még meg is békültek, esetleg másik vasárnap megint jól eldöngették egymást. Mások előtt. Úgy volt annak foganatja. Nem a pajori dülőben, ahol egész héten húzták kettesben a kapát, annak semmi látszatja. Vasárnap a buglyigyárban. Az egy emeletes kocsmá volt, a töltésbe fúródott a fara. Abban volt a legnagyobb táncterem. Egy szál cimbalom mellett ment a nóta:

*Azt beszélik az alvégi kislányok,
Hogy én mindig járjak csak el hozzájuk,
De én aztat nem töszöm, nem járok,
Mert sokkal szöbbek a fölvégi kislányok!*

A lányok a töltés tetején sétafikáltak, alig várták, hogy szólítsák őket a legények. Azok kikiáltottak az ajtón, amelyik olyan alacsony volt, a középtermetű is csak lehajtott fejjel bújhatott be.

— Julis, Julis, te!

De az a lány, szinte csak repült a sok szoknyájában lefelé a töltésről. Dübörgött a tánc. A legény, ha kicsit kinyújtotta magát, a fejét a mestergerendába verte. Ittak. Mérgepi piroso-rokat, leginkább.

Estefelére száz ok virágozott ki a verekedésre. Kuskulának hívták a kocsmárost. Hörcsögös természetű ember volt. Beleavatkozott a verekedésbe. Hányta kifelé a legényeket, hogy azok csak hemperedtek el a porondon. De még ott is adta nekik, szőlőkaróval, hogyha én annyit kaptam volna, hát nem beszélnék most magával. Azok a régiek föl se vették. Mondom, hordták a kékjét, zöldjét, oda se neki. Még tán büszkéek is voltak rá. Hogy annyit kibírnak. Kuskula olyan kíméletlen volt, egy nagy háborúban a golyós puskáját is előkapta, úgy lábón lötte Balázs Pistát, hogy az egész életében arra volt sánta.

Jómagam a gazdagok utcájában születtem, Táska Sándor bácsi, Hurka Annus néni, Gulyás Miska bácsiék voltak a szomszédaink. A nevük után voltak gazdagok, mert akinek a tás-kájában hurka lapul, s örökké gulyás a másik házban, hát annak nincs baja! Nahát megkülönböztető nevek ezek, ahogy engem is Tuskónak ismernek. Anyai részről Tuskóznak. Lehet, hogy öregapám kapta az alakja után, mert vastag ember volt.

Nahát ebben a gazdagok utcájában tizenegy testvérem született, de a felnőtt kort nem értük meg csak hárman. Egyik bátyám, Lippainál kocsiskodott, rossz gúnyáinkban fázott, bekéredzkodott kenyeret keresni a mézszégető kemencébe. Az meg belül forró, kint hideg. Megfázott. Hátgörcs betegséget kapott, belehalt.

Ahogy csöpörödgettem állatpásztorlásra nem fogtak be a szülék, kicsikét félteretk annyi

gyerekvesztés után, kíméltek, ahogy tudtak, de a véremlen volt, hogy dolgozni kell, kinyeret kell keresni. Elálltam a cimboráimmal vadászokhoz hajtani. Erdős, Túrú, Lityi, Tuskó mindig összetartoztak. Mentünk a tápéi búcsú előtti időkbé. A Nagykukoricához értünk, nyúlra volt besörétezve a puska. Azt mondja egy okos vadász, hohó, itt fogolysörétre kell váltani. Na, váltottak, becsaptatunk a mislingbe, röppent föl az istentelen sok fogolymadár. Forogtak eszetlenül, utánuk nagy izgalommal a vadászok, mert azok is minden mozgó vadat el akarnak pusztítani. Na, ebben a nagy csatában engem fejen talált egy sörétgolyó, hogy vérbe borultam. De, ahogy a kórház kiadott, azért már elálltam a fölönöttekkel egysorba. Éppen a belvárosi mozit építették, téglá-, malterhordónak fölvettek. Bali Péter komám is elszegődött a szavam nyomán oda. De sokszor rágyújtott, cigarettázgatott. Hét vége felé azt mondja a mester: na, Sándor, te hoztad a Pétört, küldd is el. Hétfőn ide ne jöjjön!

Az ipar mellett jó volt pedig a dolgunk. Csak figyelni kellett, mi kell a mestereknek. Az ember szinte a szemével dolgozott. Hanem, amikor ott kitellett, eljártunk Alsóvárosra. Reggel négy órakor már úton voltunk legtöbbször, hogy a hatórás kezdéskor ott legyünk. Ha néha megszunnyadt az ember gyereke, hát akkor egy trapp. A villamost is elhagytuk. Sose ültünk rá. Pedig a tápai kaputól indult. De hát nem is arra vitt az útja, amerre mi mentünk; drága is volt. Félnapi napszámunk ráment volna a villamosköltségre! Bicikli? Három sem szaladt még Tápén, abban a nagy faluban.

Harmincéves meglett ember voltam, amikor a zsibin vettem egy használtat. Hát, rá lehetett ülni. Hanem amikor az kipusztult alólam, csak nehéz megint gyalogra zülleni, hát bementem Szántóhoz, a Híd utcában volt az üzlete. Nézegetem a sok jó csillogó bicikliket, a fene reszelt utánuk, de hát pénzem nekem csak annyim volt, hogy megint egy ócskára futotta volna. Azt mondja Szántó, nagyon egy jóra való zsidó ember volt, hát válogatja, válogatja? Mondom, nézegetem, nézegetem, mert pénzem az aztán nem volt annyi. Azért vettem tőle Steyer Waffenradot. Egyévi törlesztésre.

Szántó nem csinált még papírt se, meg kezes se kellett neki, hogy elvittem a biciklijét. Mikor mennyim volt, bevitettem, odaadtam a markába. Mindig azt mondta, jól van szomszéd. Úgy lehet, azt sem tudta mi a nevem, hogy hová valósi vagyok. Vagy tudta volna?

Hanem még ócskabicikli-tulajdonos korom előtt, 17 éves voltam, bevettek a tápaiak a Körös—Tisza—Maros Ármentesítő Társulat munkásai közé. Az algyői szivattyútelepet építettük. Százhuszan voltunk egy seregben. Nagy táblában kiástuk a töltés oldalát négy méter mélyre, aztán fölállították a cölöpverő gépeket. Kézi erővel húztuk föl a vastuskókat, amit báránynak neveztek. Volt két-, három-, négyhátszás közöttük. Nyolcméteres bevasalt nyárfacölöpöket pilótáztunk a vasbáránnyal a földbe. De sűrön ám, ha a föld színén van, a csirke át nem bújhatott volna közöttük. Először a kétmátszás báránnyal ütöttünk. Azt húztuk a kötélén vagy tizenketten. Eleinte 30 centire bement a cölöp a kétmátszás báránnyal. Aztán a hárommátszással adtunk neki. De arra már csak húsz centiket sülydedt az oszlop. Végül az ötmátszás báránnyal neki. Azt húztuk huszonötven is. Kalapáltuk, végül két centiket, ha mozdult az a nagy darab pilótaoszlop. Ugye hosszan fogta, szorította már a föld a mélyben.

A húzásnál, ejtésnél, hogy annyi ember egyszerre mozduljon, vezényszavak mentek. Fölment, rá, ereszd meg, húzd meg jól, előlről. Még nóták is voltak hozzá. Püföltük napokon, heteken át azt az erdőnyi oszlopságot, mire olyan fundamentum kerekedett, amire jöhetett a betonzat.

De oda már nem nagyon kellett a tanulatlan, nyers erő. Sokunkat szélnek eresztettek. Később, ha arra vitt az utunk, hát gyönyörködtünk benne, hogy micsoda szép szivattyúháznak csináltuk mi annak idején az alapot. Működött az innensó világban is. A gépet cserélhették, mert első változatban gőzzel dolgozott. A mentett oldalról szorította a Tiszába a vizet. Ez volt a dolga. Később olaj hajtotta a turbinákat. Utoljára villanymotorok muzsikáltak benne. Mostanában egy árva vízkivételi masina tartózkodik az épület helyén. Aszályos időben locsolnak vele. Az épület helyét benőtte a gyom, a gaz.

Ahogy itt kitellett a munkánk, hát összeismerkedtem olyan meglett emberekkel, akik járták a vizet. Alkalmi tutajeresztésekkel foglalkoztak.

Megismertek, egyszer csak mondják, gyere Sándor Tiszabecsre, tutajt ereszteni. Ekkora úton, ekkora időben nem voltam én távol a háztól. Legény voltam, erős már, bár verekedésekben nem próbáltam az erőimet. Úgy voltam vele, verekedjenek a községi bikák, az a dolguk. Másra nem is kell az erejük. Vonatra ültünk, elutaztunk Tiszabecsre.

TARDI SÁNDOR RAJZA